

zato se nista posebej zanimali za mestne zgodbe, ampak sta se posvečali podeželskemu okolju in ljudem. Etnologi zagrebškega Inštituta za etnologijo in folkloristiko danes posvečajo mestni problematiki veliko pozornost, kar zlasti velja za raziskovalce t. i. socialne kulture. Zdaj pa se jim je pridružila še folkloristka Ljiljana Marks, ki z objavo dela iz urbane folklorne stopa po stopinjah svoje predhodnice Maje Bošković-Stulli.

Knjižica je svojevrstna "monografija" Zagreba, hkrati pa tudi samosvoj spomenik temu mestu, ki danes spet dobiva veljavo

hrvaške politične in kulturne "osrediščenosti" in samozvesti.

Ob branju te imenitne in posrečene knjižice so se mi neprestano porajala vprašanja o ustreznem ustnem izročilu o Ljubljani: Koliko ga je? Kje je? Koliko je zbranega? In končno, kdaj bomo lahko spoznali Ljubljano in njeno življenje iz ljudskih pripovedi, anekdot, zgodbic itd.? Le kako daleč smo še do folkloristične "podoobe" Ljubljane oziroma, kdaj bomo dobili v Ljubljani tako branje, kot ga je za Zagreb pripravila Ljiljana Marks?

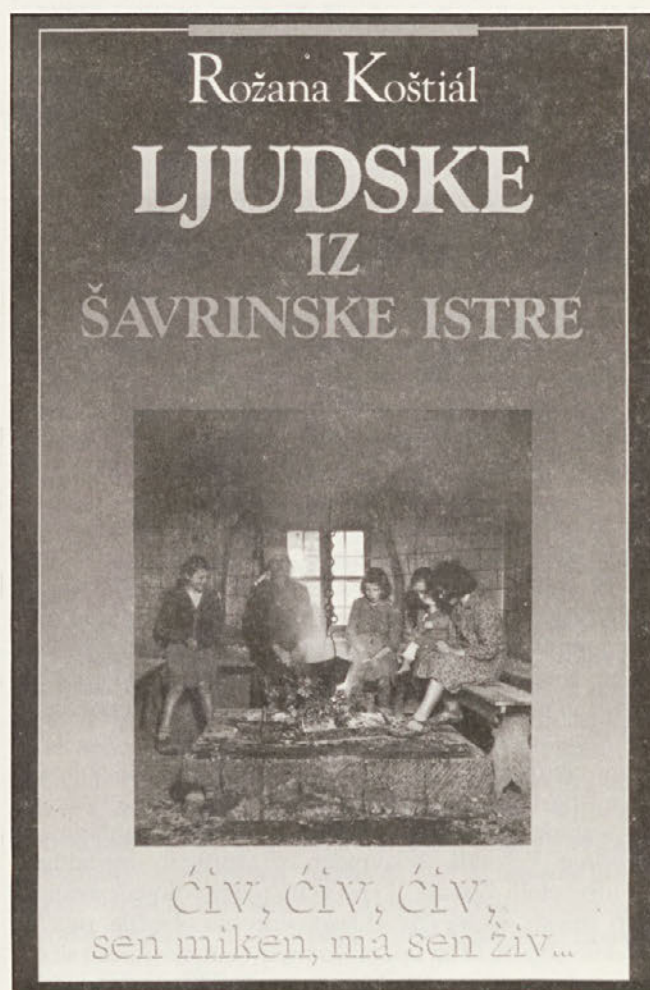
Marko Terseglav

ROŽANA KOŠTIAL, LJUDSKE IZ ŠAVRINSKE ISTRE. (ĆIV, ĆIV, ĆIV, SEN MIKEN MA SEN ŽIV...)

Založba Devin, Trst 1996,
158 str.

Pregled ljubiteljskih zbirk ljudskih pesmi nam pokaže, da je v njih izredno malo gradiva iz slovenske Istre. Zato se je vedno pojavljalo vprašanje, ali je to le naključje ali pa je ljudsko pesništvo v Primorju "pozabljeno" in ga ni več. Knjiga Rožane Koštial nam daje nedvoumen odgovor: ljudsko pesništvo v slovenski Istri je še zelo živo in bogato, ni izumrlo, pač pa smo zbiralci največkrat pozabili na to območje, ki v centralistični slovenski zavesti obstaja le kot vikendaška destinacija poletnega preseljevanja k morju, k njegovim plažam in mestom. Vse, kar je le malo oddaljeno od obalne ceste, pa celincu še vedno ostaja *terra incognita*; vasi, trgi, mesteca s svojim vsakdanjim in prazničnim življenjem, s svojo pojočo govorico, mediteranskim temperamentom in s specifično kulturo okolja, ki je iz avta ne vidimo in ne občutimo, čeprav jo kar "razganja" od živosti, samosvojesti in tudi od samozvesti. Knjiga Ljudske iz šavrinske Istre podira vse naše dvome in predsodke, postavlja stvari na svoje pravo mesto, z njo pa Rožana Koštial demantira možne pomisleke o zaspanosti "provincije". Nasprotno, s knjigo dobiva Istra svojo nesporno legitimiteto v celotnem slovenskem kulturnem in duhovnem prostoru in v naši etnološki zavesti. Zbirka prinaša 263 enot; med njimi prevladujejo pesmi, je pa še nekaj ugank in izševalnic. Če ob tem vemo še to, da v zbirki ni vsega gradiva, ki ga je v zadnjih 30-tih letih zapisala ali posnela avtorica, potem se nam Istra pokaže v novi luči, saj gre za spoštovanja vredno gradivo tako kvantitativno kot kvalitativno. Razveseljuje še dejstvo, da se domačini sami zavedajo svojega kulturnega bogastva in da niso več pripravljeni čakati na "profesionalce", da bi jim to kulturno bogastvo zbrali in objavili, ampak to delajo sami. Posebej velja še za gospo Koštial, da ima njeno ljubiteljsko delo vse oblike zavzete strokovnosti, ki jo odseva tudi knjiga. Strokovnost se kaže v natančnem zapisovanju besedil, v opombah k posameznim pesmim, v slovarčku manj znanih narečnih izrazov, v popolnih podatkih o informatorjih oz. pevcih in njihovem seznamu.

Pesmi v knjigi so razdeljene na več vsebinskih sklopov.

Najprej so predstavljene otroške oz. *utruče* pesmi. (Poleg knjižnega uporablja avtorica še narečno poimenovanje naslovov posameznih pesemskih sklopov.) Tem sledijo zabavljivke ali *prfrknjene* - narobe obrnjene pesmi (zmerjavke, šal-jive, "začinjene" oz. *peverane*), ki imajo večinoma prigodniški značaj. Razumljivo je, da najobsežnejši razdelek predstavljajo ljubezenske oz. *zalučljene*, vse od otožnih

dekliških do razposajenih fantovskih.

Med ljubezenskimi najdemo tudi kakšno balado o ljubezenskih usodah. Tematska razdelitev ne sledi ustaljenim strokovnim shemam, ampak gre za avtoričino osebno klasifikacijo, zato je ljubezenskim dodala še pesmi o snubljenju in ženitovanju, pač vse tiste, ki jim je osnova ljubezen. (P)osebno je tudi avtoričino poimenovanje t.i. vsakdanjih pesmi, ki jim v narečju pravi *ščete*. Govorijo največ o vsakdanji hrani in pijači, o osnovnih življenjskih potrebah. Pesmi, čeprav nekatere zelo kratke, so izredno etnološko pričevalne, saj nam odkrivajo socialno okolje, boj za vsakdanji kruh (*ščet krêh*) in nič kaj praznično življenje.

Vse pesmi, ki jim je osnovni motiv vojaščina, je avtorica zbrala v razdelku *Vojaške* oz. *Sodaške* pesmi. Te so večinoma istrske variante po vsej Sloveniji znanih pesmi, na kar opozori tudi avtorica v uvodu, ko pravi, da so precej "*gor slovenske*".

Če so vojaške pesmi variante že znanih, pa tega ne moremo trditi za t.i. vsakdanje pesmi, ki so izrazito lokalno obarvane. Ne gre le za obarvanost, ampak za specifiko, saj bi tem pesmim težko našli različice še kje drugje na Slovenskem. Nekaj takih lokalno-samosvojih oz. specifičnih šavrinskih najdemo še med ljubezenskimi in tudi med otroškimi pesmimi. Zbirka je še dragocenejša prav zato, ker prinaša veliko novih, do sedaj nepoznanih pesmi. V tem vidim dodaten pomen t.i. "lokalnih" zbirk, ki naši skupni dediščini vedno dodajo še kaj novega.

Nagovori, molitve in nabožne pesmi so zbrane v razdelku *Verske* oz. *Božje* pesmi. Med njimi so tudi dragoceni primeri t.i. Zlatega očenaša in molitev o Jezusovem trpljenju. Tudi v tem razdelku je nekaj novih oz. "lokalnih" variant. Ker imajo novejšje istrske oz. šavrinske kolednice (ne gre pozabiti, da avtorica pesmi zapisuje v zadnjih 30-tih letih) precej krščanskih elementov, jih je avtorica uvrstila kar k verskim pesmim.

V vsebinskem pogledu so precej specifične tudi pesmi zadnjega razdelka z naslovom *Trijezične*, ali kot pravi zbiralka: gre za *mišjanco* (mešanico). *Mišjanca* je še šavrinski izraz za solato iz raznovrstnih trav in rastlin. V našem primeru pa je *mišjanca* poimenovanje trojezičnih (slovensko-hrvaško-italijanskih) pesmi, kjer se trije jeziki (včasih le dva) lahko prepletajo v eni sami pesmi. Vsebinsko so pesmi heterogene, saj gre lahko za šaljive, ljubezenske, zafrkljive ipd. Prav po vsebini se šavrinske "makaronarske" pesmi ločijo od drugih drugod po Sloveniji.

Zbirka ima še eno neprecenljivo vrednost: knjiga je le končni rezultat avtoričinega dolgoletnega folklorističnega dela, ob katerem je znala ljudem v Šavriniji zbuditi občutek o vrednosti ljudske kulture, odpirala jim je oči za njihovo dediščino, spodbujala samozavest in pri ljudeh spodbudila občutek za revitalizacijo šavrinske besede, pesmi in šeg. Da je avtorica v svojih prizadevanjih uspela, nam je potrdila nabito polna dvorana koprškega gledališča ob predstavitvi knjige.

Tadeja Primožič

PAŠKA ČIPKA

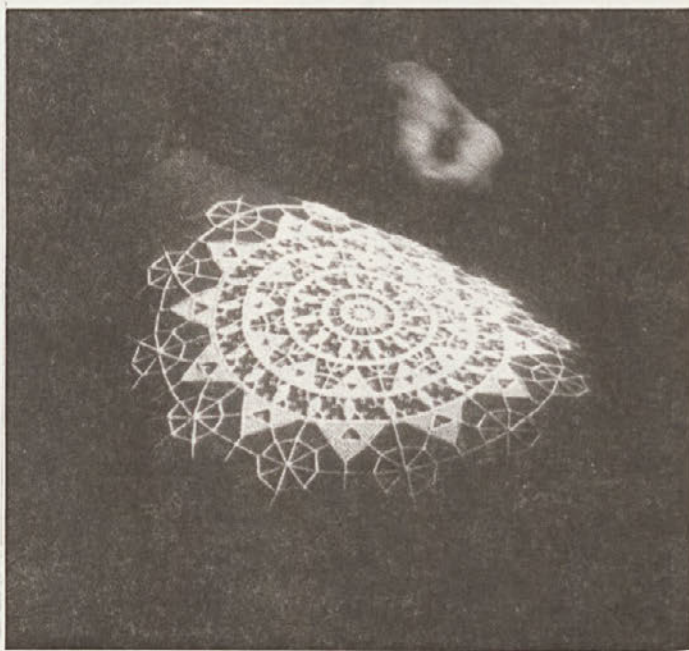
Šivane čipke z otoka Paga izvirajo iz tekstilnega rokodelstva Vzhodnega Sredozemlja in so enakovredne čipkarskim izdelkom sosednjih dežel enakih kulturnih tradicij, npr. Italije in Francije. Na folklornem tekstilu otoka Paga spremljamo razvojno pot šivane čipke od začetka do sodobne proizvodnje.

Čipka je na Pagu pomemben okras bele platnene srajce in naglavnega pokrivala poročene žene; ta ženska oblačila izvirajo iz 15. stoletja in so se v paški narodni noši ohranila do današnjih dni. Čipkarski okras je izdelan z vbodom razpletanja in prepletanja, v geometrijskem vzorcu in brez grafične predloge. Njegova najznačilnejša lastnost je, da je konstrukcijsko vezan na osnovno tkanje oblačila. V tem prepoznamo prvo stopnjo razvoja prave čipke.

Likovni elementi motivov narodnih noš nadaljujejo svoje življenje v naslednji fazi razvoja šivane čipke mesta Paga, ko čipka postane samostojni okrasni predmet manufakturne proizvodnje. V šolah, delavnicah in zadrugah uporabljajo znanje umetelnih čipkaric, ki po grafičnih predlogah stvaritev pogosto znanih slikarjev izdelujejo cerkvena oblačila, prtičke, prte in dele oblačil, ki jih uporablja predvsem meščanski sloj.

V Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani je bila od 11. 1. do 3. 3. 1996 na ogled razstava Paške čipke Etnografskega muzeja iz Zagreba. Z njo so Hrvatje vrnili gostovanje SEM z razstavo Kam so vsi pastirji šli avtorice mag. Inje Smrdel leta 1991 v Zagrebu.

Razstavo Paška čipka je spremljal neobičajen, toda ličen razstavni katalog. Besedila sta prispevali Nerine Eckhel in Vesna Zorić, ki sta nam posredovali dragocene podatke o raz-

PAŠKA ČIPKA

LACE FROM THE ISLAND OF PAG

LA DENTELLE DE L'ILE DE PAG

SPITZEN VON PAG

IL PIZZO DELL'ISOLA DI PAGO

ENCAJE DE LA ISLA DE PAG